

СУЧАСНИЙ СТАН ПОПУЛЯЦІЙ ТА ПРОБЛЕМА ЗБЕРЕЖЕННЯ *RHODIOLA ROSEA* L. В УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТАХ

В.В. РОМАНЮК

Чернівецький державний університет ім. Ю. Федьковича
Україна, 58001 Чернівці, вул. Федьковича, 11

Висвітлюються екологічні умови зростання Rhodiola rosea L. в Українських Карпатах. Вказуються рослинні асоціації, в яких вона бере участь. Зазначається тенденція скорочення ареалу та руйнування структури популяцій Rh. rosea. Обґрунтовуються природоохоронні заходи із збереження Rh. rosea у високогірній флорі Українських Карпат.

Одним із видів високогірної флори Українських Карпат, якому загрожує зникнення із природної флори регіону, є *Rhodiola rosea* L. — високогірний арктоальпійський вид. Це давній реліктовий вид льодовикового періоду, який з'явився в Карпатах у плейстоцені [4]. *Rh. rosea* є унікальною рослиною з цінними лікарськими властивостями, яка потребує посиленої уваги та всебічного вивчення.

Rhodiola rosea трапляється у високогір'ї Українських Карпат, в субальпійському і альпійському поясах Чорногори, Свидівця, Мармароських і Чивчинських гір, утворюючи в основному невеликі ізольовані групи. Структура популяцій *Rh. rosea* порушується масовою неконтрольованою заготівлею як лікарської сировини, що зумовлює зменшення популяцій та її цілковите знищення [3].

Тому на даний період збереглися лише фрагменти популяцій *Rhodiola rosea* на скелях, крутих кам'янистих схилах, виступах. Вони займають чітко ізольовані оселища в рефугіумах льодовикового періоду: стінках льодовикових котлів, улоговинах.

Найхарактернішими для зростання *Rhodiola rosea* екологічними умовами є круті кам'янисті схили з прошарками торф'яно-перегнійних кислих ґрунтів серед біогруп *Duschekia viridis* (Chaix) Opiz та *Pinus mugo* Turra. *Rh. rosea* трапляється в асоціаціях *Rhodoretum myrtillosum*, *Rh. sphagnosum*,

Dryadetum octopetalae, *Deschampsietum festucoso-pictae herbosum*, *Luzuletum alpino-pilosae*, *Festucetum amethystinae*, *F. inarmatae*, *F. pictae*, *F. p. herbosum*. У цих асоціаціях *Rh. rosea* виступає як асектатор, рідше як співдомінант. До недавнього часу *Rh. rosea* — постійний доміант високогірних ценозів. У дослідженнях початку — середини ХХ ст. *Rh. rosea* зазначається декотрими дослідниками як досить поширений вид високогірної рослинності (Zapalowicz, 1889; Domin, 1930; Deul, 1931, 1934, 1940; Swedersky, 1933; Брадїс, 1950, 1954 та ін.).

Зараз в Українських Карпатах збереглась незначна кількість місць, де *Rhodiola rosea* є співдомінантом чи доміантом рослинних угруповань. Так, зокрема, на північному макросхилі г. Близниця (1883 м над р. м.) Свидовецького хребта зберігся локалітет *Rh. rosea*, де вона є доміантом скельних ценозів, поширених на відшаруваннях твердих крупнозернистих пісковиків та кам'янистих розсипах [1]. Тут на стінках льодовикових котлів *Rh. rosea* утворює рідкісне угруповання асоціації *Rumici scutati* — *Rhodioletum rosei*, де вона виступає як доміант чи співдомінант. Їх супроводжують такі види монтанної флори, як *Alchemilla flabellata* Bus., *Aster alpinus* L., *Carex sempervirens* Vill., *Gentiana laciniata* Kit. et Kanitz, *Festuca versicolor* Tausch, *Rumex carpaticus* Zapal., *Saxifraga paniculata* Mitt., *Sedum carpaticum* G. Reuss та інші високогірні види.

Незважаючи на те що *Rhodiola rosea* занесена до Червоної книги України, все більше зростає загроза збіднення генофонду виду і руйнування структури її популяцій. *Rh. rosea* по-хижацьки знищують у всіх високогірних районах Українських Карпат, включаючи території заповідників і ботанічних резерватів [5]. За останні десятиріччя ареал *Rh. rosea* істотно скоротився, численність популяцій помітно зменшилась і досягла критичного рівня. Нераціональне використання призвело до небажаних змін структури популяцій, зменшення сировинних запасів, а в деяких місцях — до повного зникнення зі складу флори регіону.

На даний період охорона *Rhodiola rosea* у високогір'ї Українських Карпат недостатньо ефективна, вона не забезпечує її збереження та повноцінного відтворення [2]. *Rh. rosea* потребує абсолютної охорони за постійного заповідного режиму в системі природно-заповідного фонду, яка повинна забезпечуватись як на територіях заповідників і національних парків, так і на окремих незначних за площею фітоценотичних резерватах та пам'ятках природи. Потрібно всі відомі локалітети *Rh. rosea* взяти під охорону шляхом створення додаткових заказників і резерватів. Необхідно проводити постійний моніторинг та соціологічний контроль стану локалітетів і фітоценозів, в яких вона бере участь. Крім пасивної охорони слід здійснювати активні або регульовані способи збереження *Rh. rosea*: сприяння природному відновленню, проведення розмноження і вирощування її як лікарської сировини в рівнинних умовах. Сукупність таких заходів дозволить уникнути загрози зникнення *Rh. rosea* із флори високогір'я Українських Карпат.

1. Ловеліус О.Л., Стойко С.М. *Rhodiola rosea* L. в Українських Карпатах // Укр. ботан. журн. — 1990. — 47, № 1. — С. 90—94.
2. Малиновський К.А. Охорона рідкісних видів високогірної флори Українських Карпат // Там же. — 1981. — 38, № 4. — С. 63—67.
3. Малиновський К.А., Царик Й.В., Жильяев Г.Г. та ін. Структура популяцій рідкісних видів флори Карпат. — К.: Наук. думка, 1998. — С. 25—27.
4. Стойко С.М., Мілкіна Л.І., Тасєнкевич Л.О. та ін. Природа Карпатського національного парку. — К.: Наук. думка, 1993. — С. 139—144.
5. Стойко С.М., Мілкіна Л.І., Яценко П.Т. та ін. Раритетні фітоценози західних регіонів України. Регіональна "Зелена книга". — Львів, 1997. — 190 с.

Надійшла 03.03.2000

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ ПОПУЛЯЦИЙ И ПРОБЛЕМА СОХРАНЕНИЯ RHODIOLA ROSEA L. В УКРАИНСКИХ КАРПАТАХ

В.В. Романюк

Черновицкий государственный университет
им. Ю. Федьковича, Украина, Черновцы

Освещаются экологические условия произрастания *Rhodiola rosea* L. в Украинских Карпатах. Указываются растительные ассоциации, в которых она принимает участие. Отмечается тенденция сокращения ареала и разрушения структуры популяций *Rh. rosea*. Обосновываются природоохранные мероприятия по сохранению *Rh. rosea* в высокогорной флоре Украинских Карпат.

THE PRESENT STATE OF POPULATIONS AND A PROBLEM OF PRESERVATION OF RHODIOLA ROSEA L. IN UKRAINIAN CARPATHIANS

V.V. Romanuyuk

Yu. Fedkovych Chernovtsy State University,
Ukraine, Chernovtsy

Environmental conditions of *Rhodiola rosea* L. growth in Ukrainian Carpathians are elucidated. Plant associations where the plant takes part are presented. The reduction of the area and demolishing of structure of *Rh. rosea* populations is registered. Nature protection measures on preservation of *Rh. rosea* in the high-mountain flora of Ukrainian Carpathians are substantiated.